

EFTER 1840.

VED Folketællingen 1801 var Thisted nået til at have 1806 Indbyggere; Tallet steg langsomt indtil 1840, da det var nået til 1814; men fra dette År gik det hurtigere. De følgende Folketællinger, der afholdtes hvert femte År, viser Stigningen; 1845: 2145, 1850: 2342, 1855: 2763, 1860: 3126.

Foruden Havnens Anlæg bidrog også den stærkt aftagende Skudehandel og senere Næringsloven af 1857 til denne Fremgang. Enkelte handlende fra Klitmøller så nu deres Fordel i at flytte deres Forretninger til Byen, ligesom adskillige andre grundlagde nye, således Agent Werner, der foruden at drive en meget alsidig Købmandsforretning tillige opførte et stort Brændevinsbrænderi (nuværende Thisted Dampmølle), hvori han særlig benyttede Kartofler, som han delvis selv avlede. Ved de store Købmandsgårde var der næsten alle Steder stort Landbrug, ligesom de allerfleste af Købmændene også havde Bevilling som Gæstgivere.

Også Håndværket tog et betydeligt Opsving og ikke mindst kom Skibsbyggeriet til at spille en Rolle, og Thisted Håndværkerne blev bekendt for deres gode Arbejde på alle Områder.

Kiils-Gård, Storegade Nr. 2

De årlige Markeder bragte også fra nu af et ukendt Liv ind i Byens Handel, og i Begyndelsen af Århundredet var særlig Krammarkedet i Juli velbesøgt, idet der kom Købmænd og Kræmmere hertil fra hele Jylland. Da der hen imod Fyrerne blev adskillige Forretninger med Manufaktur, så at Købmændene kunde forsyne både Byens og Omegnens Folk med Klædevarer, aftog Antallet stærkt af de tilrejsende Handelsmænd, så at Markederne væsentlig kom til "at bestå i Salget af en Mængde tør Fisk fra Haveggen". En særlig Attraktion ved Markederne i Begyndelsen af Fyrerne blev Dampere Hebe, der lokkede mange af Markedsgæsterne til at forsøge en Sejltur til Vilsund. I øvrigt var det Folkelivet, der satte sit Præg på Byen en sådan Dag, "og det i Nærheden af Havnen liggende Grydetorv fortjener en sådan Dag Navn af Frydetorv, thi en evigvarende Musik og Dans og enkelte originale

Scener af Folkelivet erindre Tilskuerne om en Del Scener i Pariss Mysterier"¹).

Den almindelige Tilfredshed med det vågnende Liv synes at skinne igennem følgende indsendt til Avisen²):

"Alting synes at gå frem ad i Thisted med raske Skridt, Byen har fået en herlig Havn, den ene ny Bygning opstår efter den anden, og den ene ny ankomne Handlende annoncerer sit Oplag efter den anden", og på forskellige andre Måder mærkes også den ny Tid.

Den 10. Januar 1821 blev det Areal, hvor Thisted Plantage nu ligger, købt for at der kunde anlægges en Planteskole, hvorfra Klitplantagerne kunde blive forsynede med Planter; senere udvidedes Arealet med et tilgrænsende Stykke³). Imidlertid mislykkedes Klitplantningen; men Planteskolen fik dog stor Betydning, idet Amtets Beboere gratis dels fik Træplanter og dels Frugttræer til deres Haver. Efterhånden forvandlede Planteskolen fuldstændig Karakter og blev et Slags Skov anlæg, der var til stor Glæde for Byens Borgere og Omegnens Beboere og "til Ziir for Thisted Bye"; men da Hensigten med det oprindelige Anlæg på den Måde svandt, og Betydningen af det kun blev den indirekte at have fremmet Lysten til Plantning i Landsdelen, fik Thisted Købstad i Skrivelse fra Rentekammeret^{29/9 41⁴}) Tilbud om, hvis den ønskede det, da at måtte antage Plantagen som Ejendom på nærmere angivne Betingelser, nemlig dels at udrede Lønninger og dels

Gammel Købmandsgård (Lille Torv Nr. 3)

at forsyne Egnens Beboere med Træer som hidtil. Dette turde man ikke gå ind på navnlig af Frygt for "de Bekostninger, som vil indtræffe for dens

¹ Avisen 6. Juli 1843.

² 26. November 1842.

³ C. B. V. Hansen: Træplantningens Historie i Thisted Amt, Kbh. 1911.

⁴ Kopibog 14. November 1842.

Vedligeholdelse og fordre et årligt Tilskud". Alligevel var det måske gået i Orden; men Amtmand Rosenkrantz foreslog så, at Plantagen skulde skænkes til Thisted Amt, hvilket Byen erklærede sig villig til at gå med til samt at afholde $\frac{1}{4}$ af Udgifterne mod at vælge et Medlem til Bestyrelsen. Således ordnedes Forholdet, og et kgl. Gavebrev af 11. Januar 1844 overdrog Plantagen til Thisted Amt, mod at Købstadens "Indvånere bestandigen forbeholdes Adgang til Plantagen som Forfriskningssted"; samme År fik Plantagen til Minde om den kongelige Gave Navnet "Kristiansgave". Selv om Eftertiden kun kan beklage, at Byen ikke overtog Plantagen på de forlangte Betingelser, har Befolkningen vel egentlig aldrig følt det som et Savn, men Skoven har stadig været en Kilde til Glæde for Byens Indbyggere.

Gammel Købmandsgård (Østergade Nr. 8)

På samme Tid beplantede Amtsforvalter Justitsråd Caroc et større Areal i den østlige Del af Byen. Det var dels et Haveanlæg og dels en Plantage, hvortil han beredvillig lod Enhver få Adgang. Anlægget fik Navnet "Carocsminde" og her holdtes efter Treårskrigen 1848-50 en stor Fest til Ære for de hjemvendte Soldater. Det meste af Anlægget er nu forsvundet.

Indledningen til Treårskrigen gik heller ikke ubemærket hen over Byen, også her kom Sindene i Bevægelse i de berømte Martsdage. Torsdag d. 30. Marts 1848 fandtes følgende indrykket i Avisen: "Man bør i Fred være belavet på Krig, men er dette Tilfældet med Thisted Indvånere i Almindelighed og Byens Borgeres Forsvarsvåben i Særdeleshed. Thisted vågn af din Slummer! følg Tiden, vis at du er Dansk og virk".

Fredag Formiddag d. 31. samledes Byens Borgere på Rådhuset⁵) på Foranledning af Amtmand Rosenkrantz. En Komité bestående af Konsul Bendixsen, Justitsråd Ågård, Agent Lützhøft, Konsul Nyborg, Købmand Griishauge og Branddirektør, Løjtnant Kirchheuser blev valgt til at forestå Indsamling af frivillige Bidrag til Hæren og til at samle Borgerne til frivilligt at deltage i de militære Øvelser sammen med Borgervæbningen. "Enthusiasmen var almindelig, og Hurra udbragtes for Kongen og hans Råd, Krigsmagten til Lands og til Vands, for Amtmanden, for Borgervæbningen". Lad

os ved samme Lejlighed notere, at denne Dag tegnedes c. 1500 Rdl.; i alt indbragte Indsamlingen i Byen 1952 Rdl., 1 Lpd. Bly samt 4 Heste, der sendtes til Regeringen, og 50 Mand meldte sig til Borgervæbningen, der nu talte 120 Mand og straks kom til at danne Grundstammen for Egnens Forsvar mod de udbrudte Rendsborg Slaver, idet samme Dag om Formiddagen var Efterretningen herom nået til Byen; og en Meddelelse fra Politimesteren i Nykøbing bragte den overraskende Efterretning: "Fjenden er i Skive⁶)".

Borgervæbningen stillede straks, da der blev slået Alarm, på Store Torv; en Del af Styrken blev placeret ved "Hulgårds Bakke", hvor nu Banen skærer Oddesund Landevejen på Dragsbækvej; her anbragtes også Byens Kanoner, ligesom der henad Aften, da man havde fået Efterretning om, at der havde stået et blodigt Slag ved Skive, blev trukket en Vedetkæde uden om Byen. Det Mandskab, der kunde undværes sendtes til Vilsund for der sammen med Egnens Befolkning at forsøge på at standse Fjenden, som man formodede vilde komme over her. Enkelte Skeptikere, som antog Meddelelsen for blind Alarm, blev fuldstændig oversete. Da Borgervæbningens Geværer formodedes at kunne trænge til et grundigt Eftersyn, blev der sendt Bud til Lars Jespersen ved Tranumstrand, som den nærmestboende Mand, der var forfaren i de Dele; at "Slavekrigen" var forbi, da han ankom, havde vel mindre at sige. Blandt Skeptikerne var også Amtmand Rosenkrantz, der endog på Store Torv blev omringet af en Del ivrige Borgere, fordi han efter deres Mening tog altfor lunkent på Krigsforberedelserne.

At Slavekrigen ikke var uden oplivende Momenter siger sig selv. Natten mellem Fredag og Lørdag kom to af Byens Købmænd, nemlig P. C. Nordentoft og Jeppe Frost, ridende fra Ålborg, hvor de havde været på Forretningsrejse. De anede mærkeligt nok ikke noget om den indtrufne Krigstilstand og glædede sig allerede til at være hjemme, da de ved Vegendal blev standsede af Forposten, og af Vagtkommandøren blev affordret Feltråb, og skønt hvert Menneske i Byen og altså også Vagtkommandøren kendte de pågældende, varede det dog en god Stund, inden de fik Lov at passere. Hen på Formiddagen vendte den udsendte Styrke tilbage fra Vilsund med den Efterretning, at der ingen Slaver fandtes på de Egne; og Byen gled atter tilbage i de gamle rolige Folder⁷).

Den for det uhindrede Samkvem mellem By og Land så besværlige Erlæggelse af Konsumtion ved Byens Bomme forsvandt fra Året 1851; i vor Tid vil man vanskelig kunne tænke sig en sådan Foranstaltning og hvilken uhyggelig Bremse, den har været på Forretningslivet. Dermed forsvandt Bommene samt Hegnet omkring Byen, og tillige forsvandt den af alle, Borger som Bonde, hadede Konsumtionsbetjent, der hører med til Billedet af den gamle Købstad. Utallige var de Drillerier, han på

⁵ Avisen.

⁶ Historisk Årbog 1911 S. 104 Hg.

⁷ Avisen, April 1914.

Embedsvegne var udsat for, og enhver retscaffen Borger anså det for sin Pligt at indsmugle, hvad han kunde komme af Sted med, og fandt altid villige Hjælpere. Mange Historier om heldige Forsøg i den Retning fortælles endnu. Der var således en af Byens handlende som betroede sig til en god Ven i Anledning af, at han havde et Parti Silketøj, som heldigt var undsluppet Toldeftersynet og ilandbragt ved Klitmøller; det lå i Dragsbæk og skulde nu hjem til Forretningen. Vennen, lad os kalde ham N., påtog sig at skaffe det ind i Byen mod Andel i Udbyttet. Næste Morgen holdt N. foran Toldbommen med et Læs Grus, som han havde hentet nede i Dragsbæk. Da Betjenten ikke var oppe, lod han dennes Pige spørge, om han måtte køre forbi med et Læs Fjordgrus, men Pigen kom tilbage med det Svar, at han måtte vente, da Betjenten straks skulde komme. Det varede længe, men omsider kom han dog og begyndte med sin Jærnsøger at stikke i Gruset for at forvisse sig om, at der ikke i Læsset var skjult toldpligtige Varer. Da denne Undersøgelse trak længe ud, blev N. utålmodig og væltede Læsset af midt for Bommen; han havde nemlig ikke Tid til at blive holdende, da han skulde have hentet halv Snes Læs inden Aften. Dermed vendte han Vognen og kørte igen ned til Dragsbæk efter et Læs Grus, men i Bunden af dette blev skjult et Par Pakker Silketøj. Ved Ankomsten til Bommen kørte han hen foran Døren og spurgte Betjenten, hvor han skulde læsse af. ”Kør ad H . . . til og sørg for at få det Læs fjernet”, var det arrige Svar. Det blev hen ved Aftenstid, at N. kørte de sidste Pakker Silketøj forbi Bommen fremdeles skjult i Gruset, uden at et eneste Læs senere var blevet undersøgt.

I Henhold til Resolution af 26. Oktbr. 1853 ophævedes Borgervæbningen som et særligt Korps, men forenedes med Brandkorpset under Navn af Brand- og Politikorps, i hvilket Byens mandlige Befolkning over 18 År var pligtige at tjene, hvis de ikke blev fritagne på Grund af særlige Bestemmelser.

Brandkorpset lededes af en Kaptejn og inddeltes i 3 Afdelinger: 1. Sluknings-, 2. Nedbrydnings-, 3. Redningsafdelingen; Mandskabet var kendetegnet på de Skilte, som det skulde bære, når det var i Funktion.

Politikorpset bestod af 30 Mand samt 1 Tambur og 3 Underofficerer og kommanderedes af en Løjtnant under Politimesterens Tilsyn. Korpsets Opgave var at gøre Tjeneste ved Brand og opretholde Orden og Sikkerhed; for at dygtiggøres hertil skulde de have Øvelser i Geværsersits samt Marschøvelser efter nærmere Ordre. Dets Uniform var mørkeblå Våbenfrakke med grøn Klædes Omklapning på Kraven og 2 Rader gule Knapper, mørkeblå Benklæder, Patrontaske i sort Bandoler, mørkeblå Felthue med rød Kant; Bevæbningen var Gevær med Bajonet.

Dette Reglement gjaldt til 1. Januar 1874, da en ny Vedtægt trådte i Kraft i Henhold til Lov af ²¹/₃ 1873, nærmere ved Circulære af ¹/₅ 1873. Dette medførte dog ingen væsentlige Ændringer i Korpsets Organisation, men dets Betydning i Borgersamfundet

blev efterhånden mindre og mindre, og i Slutningen af Århundredet eksisterede det praktisk talt ikke mere, da den Sikkerhedstjeneste under Brand, som var dets fornemste Opgave, overtoges af Politiet. Efter den sidste Nyordning består Brandvæsenet nu af 1 Brandinspektør, 2 Befalingsmænd og 14 Brandmænd med moderne Materiel, hvortil 1924 kom Automobilioprøjtje.

Samtidig med at Havnen blev anlagt, begyndte en Del handlende at fremkomme med Forslag om at få opført en Toldbygning i dens Nærhed, og helst Syd for den; en Henvendelse til Generaltoldkammeret foranledigede, at dette overlod til Amtet at indkøbe en dertil passende Grund. En sådan var netop til Salg, men lå et Stykke fra Havnen, hvilket fik Byens handlende til at anmode Repræsentantskabet⁸) om at modsætte sig dette Valg og få Bygningen lagt ved Havnen, hvor der var indvundet Plads ved Inddæmningen. Uden at det er klart hvorfor, var Collegiet dog mod denne Plan, som imidlertid blev gennemført, idet Toldbygningen blev opført 1843, men da Handelen på Limfjorden tiltog i uanet Grad, følte Savnet af bedre Lokalteter mere og mere, og en Henvendelse fra Handelsforeningen af ⁶/₁₂ 1880 til Generaldirektoratet for Skattevæsenet gav den endelige Anledning til, at en ny Toldkammerbygning blev opført på samme Sted 1885⁹).

På samme Tid overvejedes en Ændring af Fattigforsørgelsen, til hvilken Udgifterne efterhånden var steget stærkt, for 1838 androg disse således 1576 Rdl. Der fremkom Forslag om at bygge et ”Fattig- og Arbejdshus”, hvor man tænkte sig, at Lemmerne skulde beskæftiges med at forfærdige Måtter af Halm og Siv, Strikning o. s. v.¹⁰). 1844 opførtes den nuværende Fattiggård ved Munkevej for et Lån på 5000 Rdl.

Det uheldige Forhold, at Amtet ikke havde noget offentligt Sygehus, så syge var henvist til ”Sygestuer”, som enkelte Læger havde indrettet, eller til at lade sig indlægge på Sygehusene i Ålborg eller Viborg, blev afhjulpet, da Amtssygehuset opførtes 1857 af Amt og By i Forening.

1857 oprettedes et privat Telegrafelskab for Hobro, Skive, Nykøbing og Thisted. Den anlagte Telegraflinie, der benævnedes Hobro-Thisted Telegraflinie, blev åbnet den 4. Januar 1858 og blev af den største Betydning særlig for Handelsstanden. Linien overtoges af Staten fra den 1. April 1871. Den første Telegrafstation lå i Fjordstræde, hvor Posthuset den Gang var. Pengekrisen samme År manede til stor Forsigtighed og ramte adskillige Købmænd hårdt, blandt andet Brødrene Griishauge; de byggede Hotel ”Europa” i Vestergade, men stakket var Herligheden, og Konsul Griishauge, i mange Måder en begavet og mærkelig Mand, døde på en lille Ejendom i Skjoldborg Sogn. Handelsstanden måtte indskrænke sin Kreditgivning i betydelig Grad, ligesom den

⁸ Avisen 28. Januar 1841.

⁹ Thisted Handelsstandsforenings Mindeskift, Thisted 1916.

¹⁰ Kopibog.

almindelige Velstand gik stærkt tilbage, og en Del Lån, som Kommunen efterhånden havde måttet optage, kom til at virke trykkende overfor den svigtende Skatteevne. Dette foranledigede en Henvendelse til Finansministeriet ^{2/8 61}¹¹⁾ fra Kommunalbestyrelsen, hvori den gør Rede for, at den tiltagende Næringsløshed forstærker Skattebyrden for Skatteyderne. Man havde dette År måttet pålægge en Kommuneskat på 16,382 Rdl. 34½ Sk., men da Kommunen tæller 879 Skatteydere, vilde Skatten, hvis den faldt ligelig på alle, udgøre over 18 Rdl. pr. Skatteyder. ”Det forholder sig imidlertid her således, at 723 Personer betale indtil 25 Rdl. (de fleste af disse ganske små Summer), 124 mellem 25 og 100 Rdl. og Resten, 32 Personer, over 100 til 400 Rdl. At det er vanskeligt at tilvejebringe Skatten ses bedst af de mange Udpantninger, der foretages i Skatterestancetiden, og det må befrygtes, at det vil blive endnu værre i Tiden, når ikke kraftige og energiske Skridt foretages, thi Forretningsmænd, som har Mulighed at virke andre Steder, er forberedte på at forlade Byen, og enhver søger at tage Bopæl i det umiddelbart til Byen stødende Landsogn, hvilket er så meget nemmere, da en af Byens Gader, Skovgaden, hører til Byen på den ene Side og den anden ligefor værende Side til Landsognet, hvor Skatten er en ren Ubetydelighed.” Man ønskede i den Anledning Optagelsen af et Lån, som væsentlig skulde dække Udgifterne til det sammen med Amtet opførte Sygehus. Videre får man Oplysning om denne Tilbagegang, da en Læge i Anledning af Andragende¹²⁾ om Nedsættelse af Skat får dette afslået, idet Kommunalbestyrelsen gør opmærksom på, ”at Byen Thisted, såvidt vides, i År nyder den tvivlsomme Ære, at være den højst beskattede By i Danmark, og at Skattebyrden derfor hvilede tungt på alle Byens Borgere”. Fattigvæsenets Udgifter var nemlig siden Pengekrisen også stegne i en foruroligende Grad, over for hvilken intet kunde forstå, uagtet den private Godgørenhed var ganske betydelig. Allerede Året efter søger¹³⁾ Kommunalbestyrelsen derfor igen om at måtte optage et Lån denne Gang på 1200 Rdl. ”mod Tilbagebetaling i passende kort Tid”.

Til disse pekuniære Bekymringer kom så Krigen 1864, der bragte en fjendtlig Besættelse af Byen. Den 14. Juli kom Østerrigerne, og opholdt sig her i over seks Uger¹⁴⁾, men forinden var alle, der var i Besiddelse af Værdier, ivrigt optagne af at nedgrave disse. Pantebøgerne og de offentlige Kasser blev over Klitmøller ført til København. Da Amtmand Rosenkrantz ikke var hjemme, blev det Byfoged Schou, der måtte modtage de ubudne Gæster, hvis Fortrav, en Deling preussiske Dragoner, allerede ankom Dagen før, men drog bort, da Østerrigerne kom. Gamle Konsul Bendixsen var den officielle

Tolk, og i øvrigt var det ikke vanskeligt at tale med Fjenden, da mange af Byens Borgere beherskede Sproget. En kort Tid var der også indkvarteret preussisk Infanteri, men Østerrigerne protesterede, og Forbundsfællerne måtte atter drage bort. Særlig mindes de ældre den store Udskrivning af Heste, der fandt Sted, og man mindes også alle de Kneb, der blev anvendt for at skjule Hestene, ligesom Fjenden heller ikke var uimodtagelig for Bestikkelse. På Frederikstov holdt daglig, medens Fjenden var her, en stor Vognpark, der var rekvireret fra de nærmeste Sogne, og som stod til Officerernes Afbenyttelse; der blev foretaget daglige Køreture ud i Omegnen. At der forefaldt Overgreb fra Fjendens Side er en Selvfølge, men i øvrigt gik Besættelsen ret sideligt for Borgerne. Officererne blev bespist hos Gæstgiver Møller; Mandskabet kunde ikke spise det danske Rugbrød, som de beredvillig gav til de fattige, men det var en Glædens Dag, da Flagene gik til Vejrs, og Østerrigerne marcherede ud af Byen.

Udgifterne til Fjendens Naturalforplejning¹⁵⁾ beløb sig efter Regnskaberne til 2285 Rdl. 3 Mark, hvortil kom en Del større og mindre Beløb, som Borgere havde udlagt; således havde Fjenden bortført alle Skibe, der lå i Havnen. Den store Standsning af al Handel og Omsætning i denne Tid førte også til stor Næringsløshed, og Kommunalbestyrelsen blev opfordret til at søge udvirket at få Garnison i Byen; man ønskede et Regiment eller en Bataillon Infanteri.

Det har vel nok også i nogen Grad været Ønsket om at hjælpe Småfolk, at Provst Sonne gik i Gang med at stifte en Husholdningsforening efter engelsk Mønster, og den 17. Juni 1866 stiftedes Thisted Arbejderforening som et Aktieselskab, hvis Kapital tilvejebragtes ved Indskud; denne Forening kom til at danne Danmarks første Brugsforening og blev et Mønster for de senere oprettede. Udsalget åbnedes 1. Novbr. 1866 på Lille Torv, men først 1868 flyttedes det til den nuværende Ejendom; Tilslutningen blev snart almindelig, og efterhånden knyttedes til Foreningens Virksomhed Bageri (1875), Bibliotek, Sygekasse (1888) og Småhaver (1891). Denne Sammenslutning førte til det for Købmændene praktiske Resultat, at Thisted Handelsforening blev nystiftet ved et Møde d. 15. November 1866 og har bestået siden.

Fra samme År foreligger også den første Sammenslutning af Byens Håndværkere, idet ”Foreningen til Understøttelse for trængende Håndværkere og Industridrivende i Thisted samt deres Enker” stiftedes d. 26. Maj 1866. Er Navnet blevet langt, så indeholder den dog kort Foreningens Formål. Der indmeldte sig ved Stiftelsen 52 Medlemmer. Denne første Sammenslutning af Håndværkere oprettede 1869 en Aftenskole for Håndværkerelever, der blev Forløber for den senere Tekniske Skole. 1882 byggede Foreningen sin Bygning (udvidet 1887) i Asylgade. En Del af Lejlighederne gives bort som

¹¹ Kopibog.

¹² Kopibog 9. September 1863.

¹³ Kopibog 19. April 1864.

¹⁴ Avisen 1914: Thisted i Fjendevold.

¹⁵ Kopibog 20. Februar og 8. Maj 1865.

Friboliger til Medlemmer, ligesom Foreningen betalte Huslejhjælp til trængende Medlemmer, der ønsker at blive boende ude i Byen. Ved dens 50 Års Jubilæum 1917 ejede Foreningen 34,185 Kr. (deraf 4500 Kr. i Legater) foruden Stiftelsen. Få År efter at Foreningen var stiftet, begyndte den også at tage sig af Sager vedrørende Håndværkeres og Industridrivendes Tarv og Næringsforholdene, men da dens Formål i første Linie var rent filantropisk, gik disse Grene af Virksomheden over til den i 1877 d. ⁷/₁₂ stiftede Thisted Håndværkerforening.

Købstadkommunalordningen af 1837 afløstes af Lov af ²⁶/₅ 1868, ved hvilken Byråd indføres i Købstadkommunerne. Fra 1. Januar 1869 blev Kommunalbestyrelse, Fattigkommission og Skolekommission ophævede og afløst af Byråd; dog blev de daværende Medlemmer siddende deres Valgperiode ud. Ved Siden af Byrådet valgtes en Skolekommission med Sognepræsten som Formand og 2 af Byrådet valgte Medlemmer; Borgmesteren var som sådan Byrådsformand. Til at forestå de mange forskellige "Væsener", som en Købstadkommune har, valgtes særlige Udvalg inden for Byrådet. Det er ikke uden Interesse på dette Tidspunkt at betragte Kommunens Regnskab, og følgende fra 1869 anføres:

Hansaften komme trækkende med deres Køer hjem fra Marken gennem Gaderne smukt pyntede med Blomster og Grønt, og ved denne Præsentation vankede der ikke sjældent en god Drikkeskilling. Medens der i Tredserne i selve Byen fandtes et Par Hundrede Køer, forsvandt efterhånden det ene Landbrug efter det andet, og til Slut fandtes de kun i Byens Yderkanter, og nu er de vist helt forsvundne i selve Byen. Til Sommerbilledet dengang hørte også Storkene, men nu er de også borte. Mange af Købmændene drev stor Kornhandel, og Tørringen og den øvrige Behandling af Kornet gav Fortjeneste for mange Mennesker; ikke mindst Drengene havde store Dage, når Kornet blev indladet, idet de fik Arbejde med at træde det sammen i Skibenes Lastrum, og der mangledes aldrig frivillige til den Bestilling, der undertiden lønnedes med en Drikkeskilling.

Enkelte gamle Skikke holdt sig ret længe. Således havde Vægterne Tilladelse til at samle Lys ved Hellig-Trekonger, og denne Dag mødte de i Uniform med Stok og en aflang Kasse under Armen til Lysene, der dog ofte afløstes af en Drikkeskilling. Om Julen kom "Stjernemanden" med sin "Stjerne" af kulørt Papir, inden i hvilken der brændte et Lys. Stjernen drejedes rundt og fremviste forskellige på dens Sider malede

Thisted 1860.

Regnskabet balancerede med 46,403 Rdl. Den vigtigste Indtægtspost var pålignede Skatter, der udgjorde 20,372 Rdl. Af Udgifterne mærkes til Rets- og Politivæsen 752 Rdl., Gader og Veje 165 Rdl., Gadebelysning 211 Rdl., den offentlige Renlighed 48 Skil. (Sneploven blev flyttet), Fattigvæsenet 9203 Rdl., Skolevæsenet 6445 Rdl., Renter af Gæld 1021 Rdl. og Afdrag 1650 Rdl.

Det landsbyagtige Præg, som i tidligere Tid har været over Byen, da så at sige enhver drev lidt Landbrug, forsvinder efterhånden, og de mange Avlsbygninger, der fandtes ind imellem Ejendommene, fjærnedes. Endnu i Tredserne kunde man se Hjorddrengene, eller Kodrengene, St.

bibelske Billeder. medens en "Stjernesang" blev sunget. Som i så mange Søekøbstæder kørte Fastelavnsbåden gennem Gaderne Fastelavnsmandag, og endnu har Sømandsforeningen bevaret denne gamle Skik.

Auktioner, Politiforbud o. lign. bekendtgjordes ved Trommeslag. Sidste Gang Trommen lød i Thisted var en Forårsdag i Halvfemserne. Niels Larsen var da nået ned på Kringeltorv, men her blev et Par Bønderheste sky for den kraftige Trommen, de løb løbsk og forårsagede forskellige Ulykker, hvorfor denne Form for Bekendtgørelser blev forbudt. Det var medens dette halvt landsbyagtige Præg endnu var over Thisted, at J. P. Jacobsen henlevede sin Barndom her

og gik i Realskolen. Han var født 1847 i Skolestræde, hvor Forældrene, Skipper Chr. Jacobsen og Bente

J. P. Jacobsen.

Marie J. Hundal, den Gang boede; Året efter flyttede de hen til den samme År opførte Ejendom på Havnen, hvor Faderen drev Handel med Skibsinventar og havde et betydeligt Landbrug. I J. P. Jacobsens Digting findes ikke meget, der minder om selve Thisted; kun i Skildringen af "Fjordby" i Niels Lyhne er der ingen Tvivl om, at han her tænker på sin Fødeby, uden at det dog er muligt at stedfæste Enkelthederne. Men til Thisted og Hjemmet søgte han, når Sygdommen overmadede ham, og her døde han en Forårsdag 1885 og blev begravet der, hvor "Kirketårnet hæver sig tyst og rolig". Endnu minder Købmandsgården og den over for liggende Strandhave om hans Hjem.

I Begyndelsen af Halvfjerdserne begyndte Tanken om en Jernbaneforbindelse med Omverdenen at optage Sindene; det var vel nok særlig Handelsforeningen, der blev Drivkraften i denne Bevægelse, men derom var næsten alle enige, at en Baneforbindelse mellem Struer og Thisted vilde være et uvurderligt Gode for den sidste. Derimod var der Uenighed på en Række andre Punkter. Hvordan skulde man komme over Oddesund, skulde der anlægges Dæmning eller benyttes Færge. En fast Dæmning vilde virke hindrende for Sejladsen; man vovede ikke helt ud at fremkomme med Forslag om en Bro, der vilde fordyre Anlægget betydeligt. Ligeledes var der Spørgsmålet om, hvor Banegården skulde ligge, ved Havnen eller ved Frederikstov; et Flertal indenfor Handelsverdenen ønskede den ved Havnen, men tilføjede diplomatisk, "hvis det var muligt". Resultatet blev, at den blev anlagt på den nuværende Plads, der som Forholdene var dengang, måtte siges at være velvalgt. I 1882 blev Banen åbnet og Driften begyndte 20. April. Ved Indvielsen var Kong Kristian d. 9. samt Medlemmer af Kongefamilien til Stede, og den smukke Fest mindes endnu med Glæde af mange af Byens ældre Borgere, der ligeledes omtaler et

imponerende Vogntog med Kongen i Spidsen til Klitmøller, hvortil ikke blot Byens, men også Omegnens Befolkning i stort Tal sluttede sig.

Selv om Thisted-Struer Banens Anlæg bevirkede et stort Opsving for Byen, blev Savnet af en hurtigere Forbindelse mod Øst mere og mere ønskelig, da Dampskibsforbindelsen med Ålborg havde sine store Mangler, og om Vinteren i kortere eller længere Tid kunde være fuldstændig standset. Efter Anlægget af Nørre Sundby-Fjerritslevbanen 1897 kunde den naturlige Udvikling ikke ret længe holdes tilbage, tilmed da et meget energisk Arbejde fra Byens Side sattes ind derpå, og 1904 indviedes Thisted-Fjerritslevbanen, der blev anlagt privat med Statstilskud.

Året efter at Thisted-Struer Banen blev åbnet blev Gasværket anlagt; gennem en Række Tilbygninger og Udvidelser er det i 1922-23 nået til at producere 611,521 cm³ Gas.

Foruden den allerede nævnte Sparekasse for Thisted By og Amt (S. 122) blev der senere oprettet adskillige Pengeinstitutter således Thisted Bank, der begyndte sin Virksomhed i 1855, og som 1918 blev Filial af Landmandsbanken i København, Landbosparekassen for Thy 1886, senere Handels- og Landbrugsbanken samt Andelsbankens Filial.

Thisted skal efter Sigende være en god Teaterby; men denne Omtale gælder sikkert nok kun Publikum, idet Teaterlokalerne ikke kan siges at være fulgte med Tiden. Det egentlige Teaterlokale var hos Gæstgiver, Dyrslæge Møller, Vestergade, en lang Årrække. Her optrådte gennem mange År det "Millerske" Selskab, ligesom tilrejsende Oplæsere og Virtuoser, de sidste ofte assisterede af lokale Kræfter, samlede deres Publikum. Således var Organist Lustrup meget søgt med sin "velvillige Assistance"; ofte gav Bataillonsmusikken fra Viborg og Ålborg Koncerter. Kammerråd, senere Justitsråd, Hansen opførte senere den Ejendom, hvori nu Fabrikken Thy findes, og her var i en Årrække Teater med Dansesal, der kaldtes "Thalia". En Ildebrand gjorde Ende på dette Afsnit af Bygningens Historie. Senere blev Teatret flyttet til Hotel Thy, hvor det endnu findes. At Teatret ligesom Besættelsen i sin Tid er ved at blive "berygtet udi det ganske Land" fremgår af en Skildring i Bladene fra den senere Tid¹⁶): Da en betydelig Skuespillerinde på en Tourné spillede "Kameliadamen" her, og den tragiske Stemning var på det højeste, "i den trykkende og kvælende Varme under Publikums Snøft og Tårer", hører man pludselig mægtige Bræg og Vræl fra en Flok Får, der var indelukket i en op til Teatret grænsende Stald, så at Skuespilleme har ondt ved at holde Stemningen oppe, men til Tilhørernes Ros må det siges, at de ikke lader sig distrahere, "de har vist hørt det før".

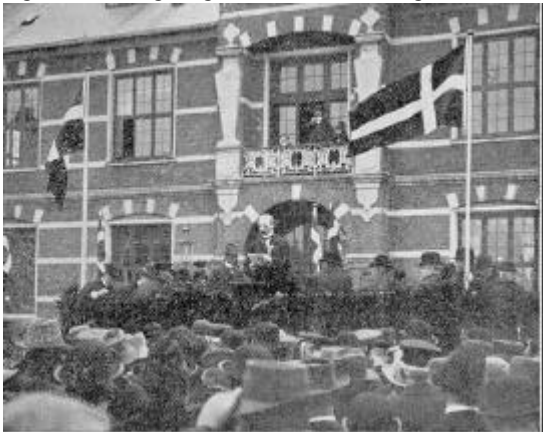
Byen har selvfølgelig i Tidens Løb fået en Mængde Foreninger, der virker hver med sit specielle

¹⁶ Avisen 27. September 1922.

Formål for Øje; af de største er Musikforeningen (stiftet 1901) og Foredragsforeningen (stiftet 1910).

Thisted var Valgsted for Thisted Amts 2.

Valgkreds, der sendte Agent Lützhøft ind til den grundlovgivende Rigsdag. Uden at komme nærmere ind på de politiske Forhold kan dog nævnes, at ikke få Borgere blev Rigsdagsmænd, foruden Agent Lützhøft

Folketingsvalg i Thisted d. 7. Maj 1915.

var der Vejinspektør Lykke, Kammerråd Hansen, Redaktør Lund, Amtsforvalter, Kaptejn Jagd, ligesom heller ikke få var opstillede til Valg ved forskellige Lejligheder som Skrædder Kalum, Dr. med. Fenger og senere Redaktør Åberg. Gennem mange År valgtes Kammerråd Hansen ved Kåring, og til Tider havde Højre, som det eneste Parti, flere Kandidater. Først ved Valget 1873 opstillede Venstre sin første Kandidat, og Kampen mellem de politiske Partier tiltog her som andre Steder. At den politiske Spænding mellem Byens Borgere til Tider var ret skarp siger sig selv. Det var store Dage for Byen, når Valget fandt Sted, og Vælgere til Fods og til Vogns stævnedes ind i Thisted. Man kan ikke andet end beklage, at dette er forbi efter den sidste Valglov; og hvem husker ikke de stovte Havboer, når de gik fra Valghandlingen på Store Torv op på Borgerskolen for at stemme; svære, solide og bredskuldrede Karle, der fyldte godt i Gaderne, så man syntes pludselig, at Byens egne Folk blev så små, og så efter Stemmeafgivningen Spændingen indtil Udfaldet bekendtgjordes, og det sejrende Parti hilste Resultatet med mægtige Hurraråb og i skøn Samdrægtighed bag efter festede, medens den slagne Modpart også samledes og stivedes af med store Løfter om at slå Modstanderen ved det næste Valg.

Efter 1900 opføres en Række kommunale Ejendomme. Endskønt Byen ikke manglede godt Vand, var der dog mange Ubehageligheder forbundne med de gravede Brønde; Kommunens offentlige Brønde med Pumper stod omkring forskellige Steder og indgik ikke på nogen uheldig Måde i Gadebilledet; de var vel nærmest beregnede til Brandvæsenets Afbenyttelse i Tilfælde af Ildebrand, men svigtede ofte ved sådanne Lejligheder. Endvidere var det en betydelig Fordyrelse ved Opførelse af en Ejendom, særlig i den højere liggende Del af Byen, når der

skulde graves en meget dyb Brønd. Endskønt man var af den Formening, at et Vandværk var umuligt, da man i så Fald måtte have Vandet ledet ind fra Nors eller Vandet Sø, blev der forsøgt en Boring i Engen ved Kristianslyst, hvorved der konstateredes, at der var Vand nok. Her blev så Vandværkets Pumpestation bygget 1906 og Byen fik aldeles fortrinligt Vand. 1910 opførtes det offentlige Slagtehus og samme År Renovationsanstalten ved Brundvej; de mange Møddinger i Gårdene forsvandt, Kloakanlægene moderniseredes, og Rendestenene blev en Saga blot; altsammen Forholdsregler, der har gjort Byen i hygiejnisk Henseende til en sund By. I Krigsårene påbegyndtes en Modernisering af Gaderne, der senere er fortsat, Fortovene reguleredes, Gadebrolægningen fornyedes, og mange Steder forsvandt den "toppede" Brolægning.

Den store Udvikling i det kommunale Liv, som Krigsårene bragte med sig, gjorde, at man måtte begynde at se sig om efter en passende Ejendom, hvorfra Kommunens Virksomhed kunde ledes. Hidtil havde Kæmnerkontoret været forskellige Steder i Byen, men det var vanskeligt at få passende Lokaler til det allerede inden Krigsårene tiltagende Arbejde. På en særdeles overraskende Måde løstes Spørgsmålet, idet Grosserer N. L. Spangberg skænkede Byen en Administrationsbygning, der opførtes 1917 på Ny Torv, hvorved Byen blev en smuk og monumental Bygning rigere.

Elektricitetsværket var oprindeligt privat anlagt, men købtes 1914 af Kommunen, der igen 1919 afhændede det til Interessentskabet Thisted Elektricitetsværk og Nordthys Strømforsyning, som omdannede det til et Højspændingsanlæg.

Administrationsbygningen.

Det private Byggeri var inden Krigen i stærk Vækst, og der opførtes ikke få store Ejendomme, hvoraf flere på 3 Etager. Denne Virksomhed standsedes i Krigsårene, men den tiltagende Bolignød gav Anledning til, at Kommunen måtte optræde som Bygherre, og derfor ved Udgangen af 1923 stod som Ejer af 14 større og mindre Ejendomme til Udleje.

Endvidere er Byen blevet forsynet med en Række andre delvis offentlige Institutioner og Bygninger. 1901 opførtes Teknisk Skole af Håndværkerforeningen, Museet købte 1914 en privat Ejendom i Skolegade, hvortil det 1917 førte sine Samlinger. 1915 opføres Løveapoteket i Vestergade på den gamle "Håndværkerforenings" Plads. 1919

sker betydelig Udvidelse og Ombygning af Amtssygehuset, hvor der i Forvejen var bygget Epidemisygehus (1893) og Tuberkulosesanatorium (1907). 1919 oprettedes Biblioteket for Thisted By og Amt som Centralbibliotek med Lokaler i Administrationsbygningen. (I Bogsamlingen er indgået det gamle thylandske Bibliotek). 1920 opføres Politigården på Frederikstov.

Af Regnskabet 1922-23 fremgår, at Kommunens Indtægt beløb sig til 1,088,583 Kr. 10 Øre, deraf gav Gasværket et Overskud på 89,995 Kr. 79 Øre, Vandværket 19,082 Kr. 76 Øre og Elektricitetsforsyningen 71,315 Kr. 02 Øre, medens den pålignede Formue- og Lejlighedsskat udgjorde 734,466 Kr. 31 Øre med en Skatteprocent af 10,8. De vigtigste af Udgiftsposterne var: Byens Bestyrelse

31,119 Kr. Fattigvæsenet 90,923 Kr. Tilskud til Hjælpekassen 25,131 Kr. Alderdomsunderstøttelse 81,584 Kr. Skolevæsenet 175,305 Kr. Rets- og Politivæsenet 30,765 Kr. Medicinalvæsenet 53,019 Kr. Gader og Veje 40,748 Kr. Byens Belysning 15,000 Kr. Den offentlige Renlighed 1759 Kr. Brandvæsenet 6291 Kr. Renter og Afdrag af Gæld 138,196 Kr. En Sammenligning med de tidligere anførte Regnskaber afgiver en god Målestok for Byens kommunale Udvikling. Endvidere har de senere Folketællinger følgende Stigning i Indbyggerantallet: 1870: 3592, 1880: 4184, 1890: 5421, 1911: 6804, 1916: 6833, 1921: 7288.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1924, side 177-197)